

Moskoviaden

JURIJ ANDRUCHOVYTJ

Moskoviaden

Översättning Sofia Ugglå

ERSATZ

© Jurij Andruchovytyj 1993, 1997, 2000

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 2006

All rights reserved by and controlled
through Suhrkamp Verlag Berlin

© Ersatz, Stockholm 2023

First published by the magazine Sučasnist', Kyiv 1993

Originalalets titel Мокobiaда

Översättning från ukrainska Sofia Uggla

Redaktör Ola Wallin

Korrekturläsare Wera Minth

Omslag Studio Liljemärker

Grafisk form & sättning Ola Wallin

Tryck Scandbook, Falun 2023

ISBN 978-91-88913-81-4

This book has been published with the support
of the Translate Ukraine Translation Program

UKRAINIAN
BOOK
INSTITUTE

www.ersatz.se

låt dem inte heller denna gång
lyckas i sin jakt på oss

Hryhorij Tjubaj

Du bor på sjunde våningen, väggarna i rummet är täckta av kosacker och statsmän från Västukrainska folkrepubliken, från fönstret ser man Moskvas tak och dystra poppelalléer, tevetornet i Ostankino ser man däremot inte – det syns från rummen på andra sidan korridoren – men dess närvaro känns varenda sekund; det utstrålar något starkt sömn-givande håglöshets- och apativirus, därför har du svårt att vakna på morgnarna, du går från dröm till dröm som från land till land. Du sover självförglömmande och oftast till klockan elva, då uzbeken på andra sidan väggen sätter på sin orientaliska och kryddstarka musik på full volym, den av typen »ett pinne, två sträng«. Godmodigt förbannar du vår eländiga historia, folkens vänskap och unionsfördraget från 1922, tills du inser att det är omöjligt att sova längre. Inte minst som den judiske mannen bakom motsatt vägg redan har hunnit tillbaka från sin inköpsexpedition där han denna gång inhandlat, låt oss säga, strumpbyxor åt sina oräkneliga gammaltroende släktingar i alla led borta i Birobidzjan. Med en känsla av välförrättat värv kan han nu slå sig ner för att skriva nya dikter på det medeltida språket jiddisch, och så gör han också – hela fem verser före lunch och tre till på eftermiddagen. Och alla kommer de att tryckas i tidskriften Sovetish heymland, som ett levande bevis på statens oavlåtliga omsorg om de mindre folkens kulturer.

Juden bakom väggen är en levande och påtaglig påmin-nelse åt dig, din slöflock, att du också kunde ha utträttat nå-got, köpt strumpbyxor eller skrivit dikter. I stället ligger

du i sängen och studerar porträttet av diktator Petrusjevtyj medan den orientaliska musiken bakom väggen blir allt mer lidelsefull och monoton, den strömmar som vattnet i en centralasiatisk bevattningskanal, den blir till en expedition för att titta på kameler, elefanter och bomullsplantager, till en blues för hampamaffian.

Och du, den ukrainske poeten Otto von F., känner hur samvetskvalen rent fysiskt gnager i dig, hur de äter hål med allt större diameter, en dag när du går ut i studentboendets korridor kommer du att vara så genomskinlig och perforerad att inte en enda kalmuck kommer att hälsa på dig.

Men det är inget att göra något åt – dina dikter måste ha blivit kvar i de atmosfäriska fälten över Ukraina, de moskovitiska fälten har visat sig alldeles för kompakta för deras näktergalssång, de går inte att tränga igenom.

I korridoren dräller det lokala persongalleriet omkring, strängt taget är de författare, därtill från »Sovjetunionens alla hörn«, men de påminner mer om persongalleriet i böckerna än om dess skapare. Och till på köpet om skrivklådeböcker tillagade efter den stora realistiska traditionens tråkiga recept.

Du känner igen deras föfattarröster – alla är de enligt referensbrevens från tidigare verksamheter »begåvade med en egen oefterhärmlig röst, vilken omöjligen kan förväxlas med någon annans« – dessa oefterhärmliga korridorsröster säger något till varandra, passerar varandra, korsar varandras vägar, ligger med varandra, upplyser varandra om att vattnet kokar, gnolar på »strö-inte-salt-i-mitt-sår«, citerar Vysotskij och Zjvanetskij, bjuder på frukost eller informerar om att den lättfotade tjejen på kvällskursen (tredje våningen, rum 303) definitivt sov över i 727:an i natt, och så vidare.

Till rösterna fogas i oupplöslig dialektisk enhet också lukterna – en bukett av studentkorridorrens sopnedkast, sprit och sperma. Stekpannor fräser, hinkar och nycklar skramlar, dörrar smäller, för det är ändå lördag i dag och inga föreläsningar, och inte en jäkel kan få mig att göra något jag inte vill. Och kan inte alla andra dra åt skogen?

På så sätt stiger du gradvis upp till verkligheten och minns att det kanske inte finns något varmvatten, att den lättfotade tjejen i 303:an hade övernattnat i 729:an och inte alls i 727:an som det felaktigt uppgavs i korridoren, att någon av tjetjenerna (eller högst troligt alla tjetjenerna i grupp) hade lemläst sportorganisatören Jasja i hissen, att den ryske poeten Jezjevikin (som håller till i motsatt flygel) hade haft sitt femte teveframträdande i går och då använt ordet »andlighet« nio gånger och torkat bakfyllsvetten från pannan med handens ovansida åtta gånger, att du borde ringa hem, att det ukrainska parlamentet Radan öppnar på tisdag, att den ukrainska översättningen av *Sonetterna till Orfeus* nog är den mest precisa du känner till, att det andra året av ditt Moskvaliv går mot sitt slut och att du ännu inte har besökt ölhallen på Fonvizingatan; medan du tänker på alla dessa sinsemellan icke sammanhängande saker, och på en massa andra saker som inte har något med de föregående att göra, så stiger du till slut upp, och efter att ha gått omkring lite i rummet i bara kalsongerna och betraktat just det där skräpet till landskap i fönstret – med just de där popplarna och de tunga regnmörka molnen – tvingar du dig själv till lite styrketräning tills musklerna börjar värka (ett, två!), som om det vore det definitiva rättfärdigandet av din vistelse i Moskva och därtill av din existens på jorden. En ganska ömklig existens för övrigt, en sådan att Någon Ovan Oss

skulle ha ignorerat den om det inte vore för en och annan lyckad rad i några alls inte lyckade dikter – något som naturligtvis är helt otillräckligt för den stora nationella saken.

Här ska jag nu be att få presentera några figurer ur ovan nämnda persongalleri. Deras röster irriterade dig så mycket i morse att du gott kan göra dig kvitt dem, von F. Skildra dem så giftigt du kan, gamle gosse!

Nå, varsågod. Två kvinnor, två blommor från Storrysslands mest avlägsna hörn. Två diktarinnor, eller det vill säga två kvinnliga diktare, nej, jag ber om ursäkt, två diktare, eftersom det i deras kretsar med tanke på Tsvetajeva och Achmatova (eller hennes egentliga namn, det ukrainska Horenko?) är prestigefullt att upprepa att ordet diktare inte har någon kvinnlig form, varför jag, mitt gamla pervo, föreställer mig allt detta kvinnfolk med ståtliga penisar och – icke att förglömma – testiklar på vederbörlig plats.

Men det var inte detta saken gällde. Vi har två kvinnor från avlägsna – och från Moskva lika avlägset belägna – ryska trakter. Två svanlika gökmammor, den ena strax över fyrtio, den andra fyller det snart. En av dem är gift, den andra inte, och vem som var vad minns jag inte.

Det var expositionen. Nu kommer handlingen. Båda två har offrat alltför mycket på det omätliga altaret. Halva livet har de kämpat och drömt om att ta sig hit. Att få vara i Moskva i hela två år! Att få komma till Moskva där de, utan tvivel, äntligen kommer att upptäckas och äras! Att få komma till Moskva för att stanna där för evigt! Att få bli begravd där (kremerad!). Att få komma till Moskva där det finns skitmånga generaler, sekreterare, utlänningar, patrioter och siare! Och inte minst – massor av bananer!

En sådan dröm kommer i puberteten. Och följer dig kraftfullt hela livet.

För den drömmen var det värt att gå igenom alla helvetets kretsar i den förbannade provinsen. Att intrigera. Ringa. Bjuda in. Och ligga med impotenta.

Och efter år av nederlag och förtvivlan gick det! Det lyckades! Båda anländer nästan samtidigt, oberoende av varandra har de korsat en god del av de ryska slätterna. De lär känna varandra utan en skugga av försåt, de hade verkligen mycket trevligt, de var ju lyckokamrater. Redan från första stund visar de sig ha gemensamma preferenser: Jesenin hellre än Pasternak, Rubtsov men inte Brodsky, ungdomliga klänningar av polyester med figursyddade ok både bak och fram, i oksömmen på framsidan är det fickor med blixtlås, på ryggen ett pressat motveck och ett skärp som extra finess. På samma dag, med en kittel-ljuv föraning om total förändring, beger sig båda två till Pusjkinstatyn för att lägga ner blommor, bara så där, på eget initiativ. Därför att båda älskar Pusjkin och rentav anser honom vara sin läromästare och den störste av alla ryska poeter. Pusjkin studerar eftertänksamt sina kängspetsar. Nedanför, framför honom, håller några pojkar i grå uniform och svart basiker på att klå upp några långhåriga frisinnade toleranter som kallar sig för Demokratiska unionen. Indignerade å Pusjkins vägnar åker lantflickorna till studenthemmet för att inkvartera sig.

Intendenten visar sig vara blatte, i själva verket dages-tanier och en fortfarande ganska ung sådan: välbyggd, breda axlar och utan tvekan med bröstet täckt av frodig hårväxt, han hinner blinka till var och en utan att den andra märker det, trettiofyra år, tänderna är jämna och ögonen

mörka, Murtaza Ramazanov heter han, eller om det kanske var tvärtom – Ramazan Murtazajev.

Ramazan (Murtaza?) erbjuder dem att välja rum på sjunde våningen. Vilka som helst kan bli deras. Det finns ett rum med fönster mot en spritbutik och ett med fönstren mot en grönsaksaffär. Det finns med den nya sortens parkettgolv. Det finns med trasigt fönster. Det finns bredvid toaletten. Vart och ett har sina förtjänster.

Men det finns en variant som båda faller för direkt. Det är en så kallad stövel, två grannrum som är avgränsade från resten av världen via en liten gemensam farstu. Perfekt! De inkvarterar sig och bjuder genast in varandra på te. Sitter och samtalar till långt in på natten om Pusjkin och om Jeltsin, deklamerar egna dikter utantill, utbyter beröm och därefter diktsamlingar utgivna på regionala förlag på lågbudgetpapper. Och inte minsta antydan till lesbianism.

Nu har vi nått kulmen.

Och upplösningen då? Med tiden inser de båda alltmer att de har begått ett fruktansvärt misstag. »Stöveln« visade sig vara en fälla. En fälla för dumma kossor som gud vet varför har tagit sig till det här dårhuset. Deras främsta olycka består i att de inte är mogna nog för gruppsex. Därför lyckas de inte förföra någon general eller ens dagestaniern. De begränsas till varandra, lever ett nunneliv med efter hand alltmer ilska och tandagnisslan, och den tidigare genuina vänskapen utvecklas för var dag till ett allt synligare svart och bottenlöst hat.

På natten till lördagen drömmer jag att jag äter middag med Ukrainas kung Olelko II (Dovhorukyj-Rurikovytj). Vi sitter på tu man hand vid ett konstfärdigt dukat bord i en ba-

rockloggia av ljusblå sten, av och till infinner sig värdiga tjänare med förgyllda ukrainska treuddar på frackslagen, företrädesvis indier och kineser, omärkligt byter de ut upp-läggingsfat och rätter, tallrikar, knivar, gafflar, kräftknivar, snigeltänger och grodskalpeller, sedan försvinner de lika omärkligt och nästintill ljudlöst ut igen. Från loggian öppnar sig ett storslaget panorama: nedanför oss går solen ned i det klara havet, jungfruliga alptoppar flammor upp en sista gång av den nedgående solens sista strålar, eller om det nu är Pyrenéerna. Kungen och jag läppjar på alla möjliga sorters raffinerade viner och fruktlikörer, konjak och kryddat brännvin, vi sitter och pladdrar om än det ena och än det andra.

– Ers Kungliga Höghet, säger jag vördnadsfullt till honom, Härskare och Regent över ukrainska Rus, Storfurste av Kiev och Tjernihiv, Konung av Galizien och Volodymyr, Herre över Pskov, Peremysjl och Koziatyn, Hertig av Dni-prodzerzjynsk, Pervomajsk och Illitjivsk, Storkhan av Krim och Izmajil, Baron av Berdytjiv samt bägge delarna av Bukovina och Bessarabien, Ledare för Nya Askanien och Kachovka, Grandseigneur över Vilda fälten och Svarta skogen, Hetman och Beskyddare över Donkosackerna, kosackerna i Berdjansk och Kryvyj Rih, oförtruten Herde över huzuler och bojker, Skyddspatron för hela det ukrainska folket inklusive tatarer och petjeneger, samt Patron och Pastor för inre och yttre Tmutorakan, ättling till vårt högt ärade tusenåriga släkte och med andra ord vår ärevärdige och praktfulle monark, skulle icke Ers Höghet önska bevaras för evigt i de gyllene tideböckernas allomfattande världsliga och mänskliga minne?

– Det skulle jag, säger Olelko II, ehuru medelst vilka gärningar?

– Medelst sådana gärningar, svarar jag, genom vilka det vittomtalat och icke övergående givits evig ära åt alla konungar.

– Så, manne, medelst krig? frågar Olelko, höjer sina tusenåriga ögonbryn och rynkar sin ädla panna.

– Medelst krig kan ock en dåre uppnå detta, Herre, eller en president.

– Medelst visa lagar och förordningar, oväld och en rätt-rådlig charta? gissar Olelko.

– Även detta kan kvitta lika, Ers Höghet, för dylikt existerar de mentalsjuka, eller parlamentarikerna, säger jag lockande.

– Så manne medelst hustrur och ett skandalöst antal konkubiner, medelst bullriga fylleslag och livliga handgemäng, våldsamt överdåd, frosseri och andra mindre aktningvärda oanständigheter?

– Icke heller detta är nytt, Storfurste, under alla omständigheter kan icke kommunistnissarna överträffas, säger jag och gisslar honom så gott jag kan.

– Nå, så plåga mig icke mer, utan förtälj mig medelst vilka gärningar! säger Olelko II till hälften vädjande, till hälften befallande.

En malajisk tjänare dukar av de sista tallrikarna, skålen med levande, fortfarande gnissliga oätta ostron och tomma flaskor Malvasia, Imiglikos och Keller-Geister. En etiopisk tjänare bär i stället in ljus i bronskandelabrar och en svart ebenholtsask till brädden fylld med cigarrer av bästa sort. Det skymmer. Från de betade alpsslutningarna bär luften med sig ljuvliga dofter. Nedanför loggian sjunger en fontän, eller om det är en bäck. Ett par kortvuxna negroider leder in en gammal blind bandura-spelare. Kungen och jag sit-

ter och röker, banduristen sitter på en stenavsats smyckad med en relief av en dansande faun och låter fingrarna nästan omärkligt glida över strängarna. På himlavalvet framträder de första stjärnorna.

– Nå, förtälj så till sist, du narr, vad du vill råda! säger kungen uppbragt, irriterad av mina mångtydiga bloss på cigarren.

– Hav tålmod och fördragsamhet, Ers Försonlighet, svarar jag. Förolämpa icke ett eländigt och obetydligt småkryp. Besök gudstjänsterna på söndagarna och glöm icke heller den dagliga bönen. Låt de fattiga ta del av Edra rikedomar, skänk leenden åt änkor och föräldralösa och tag icke hemlösa hundar av daga. Tänk på det storslagna och vackra, likt min poesi. Läs mina poem, ät min kropp, drick mitt blod. Förläna mig ett stipendium, i låt oss säga tyska mark, och sänd mig på en pilgrimsvandring runt jorden. Efter ett halvår kommer Hans Högvördighet att erhålla en så lovprisande panegyrik från mig att Han höjs över alla andra monarker. Efter ytterligare ett halvår kommer Ukrainas folk att kräva Er återkomst och som resultat av en lyckosamt genomförd folkomröstning kommer Ni att färdas in i Kiev i en vit Cadillac. I sanning ärligt ber jag Ers Höghet: giv mig ett stipendium.

Den blinde banduristen spelar som besatt. Nedanför porlar vattnet bland de vintergröna myrtensnåren och pockar på en jordenruntresa. Stjärnorna på himlen blir allt större och närmare, man kan till och med urskilja städer på deras yta och sagoskogor av mancinellaträd, underbara palats, kolonner och torn. Deras sken lovar så mycket att du vill kasta dig ner från loggian hals över huvud för att, som poeten sade, åtminstone få dö en smula.

– Det finns inget i denna värld som är så överflödigt, så meningslöst och löjligt som god poesi, men samtidigt finns heller ingenting som är så nödvändigt, betydelsefullt eller outhärligt, Ers Allukrainskhet. Studera alla stora folks historia och upptäck att det är deras poesis historia. Studera också de mindre folkens historia. De som efter morgondagen inte längre kommer att existera. Studera dem och säg mig vem som mest behöver vem: konungen poeterna, eller poeterna konungen? Ty vad är en konung utan poeter? Existerar inte konungar av Guds nåde enbart och blott för att upprätthålla poeter av Guds nåde?

Platanerna prasslar i den tätande skymningen, ljusen glimrar svagt, klosterklockorna ringer och flickor går sjungande förbi. Okända kvällsfåglar och möjligen också fladdermöss flyger intill loggian. Från de avlägsna bergen strömmar bitterljuva aromer.

Kungen tömmer det sista av den iskalla champagnen i glaset på hög frimurarfot och säger långsamt, vist och eftertryckligt:

– Vet du hur man säger h-vete på spanska?

– Ursäkta, Ers Höghet? säger jag utomordentligt intresserad.

– Pinga! ropar kungen och klappar i händerna.

Då griper två resliga senegaleser mig om axlar och armar och häver bryskt ner mig från loggian. I fallet minns jag med ens att hans egentliga släktnamn är af Anjou. Efter att ha skrapat upp nosen på de vintergröna buskagen hör jag hur den tinningsgrå blinde banduristen snyftar till och hulkar bittert.

Grimaserande, spottande och fylld av rasande självförakt begrundar du drömmen medan du plågar dig själv med dina styrketränningsövningar på golvet. Att sälja sig så! Oförlåtligt, fräckt och cyniskt. »Förläna mig ett stipendium, Ers Suveränitet, förläna mig ett sti...« Vilken usel och låg själsservilitet, vilken inre prostitution!

Äntligen är du klar med musklerna. Nu är det bara att samla ihop de nödvändiga duschattiraljerna och triumfatoriskt ta hissen ner till studentboendets undre värld. Där den suputblå städbrigaden (Sasja, Serjozja och Arutiun) har sitt eget lilla tillförlitliga förrådsrum, mer dock för vila än för arbete. Men vad har de med det här att göra?

I korridoren vinkar du på långt håll till någon okänd (det vill säga känd men oidentifierad då han befinner sig i andra änden av motstående flygelbyggnad, nästan tvåhundra meter bort), efter att knappast ha känt igen dig heller svarar den okände med en likadan vinkning, och humöret höjs. Hissen behöver du inte vänta på särskilt länge – fem minuter kanske, absolut inte mer. Under nedfärden studerar du allehanda inskriptioner, inristningar och målningar – gamla och inte så gamla, helt nya samt blodet från sportorganisationsören Jasja som tjetjenerna gjorde mos av i går på grund av »hans fet röv«, eller vad det var.

Hissarna ger möjlighet åt studentboendets invånare att få skryta och göra något lite originellt. Och att tjetjenerna gillar att göra sig av med sina fiender där vet alla, kvarterssnutarna inkluderade. Och att tre återfallsförbrytare – en studerar poesi och en teologi – satte på en begåvad förstaårsstudent i dramaturgi från Novokuznetsk är också allom bekant, kvarterssnutarna undantagna. Men vad den jakutiske författaren Vasia Motjalkin gjorde vet endast de